

EGY ISKOLATEREMTŐ, KULTÚRÁT PÁRTOLÓ FŐÚR EMLÉKEZETE

Gróf Festetics György halálának 200. évfordulóján

MEMOIR OF A LORD NURTURING EDUCATION AND CULTURE

RÉVÉSZNÉ PAPP KLÁRA⁹

Abstract

The study commemorates the course of life of one of the richest lords of Transdanubia, Earl György Festetics, on the 200th anniversary of his death, by using the available research data from cultural history and pedagogy. It emphasizes the almost unique endeavor of the patriarchal lord in the Enlightenment period, namely that he supported education, and within that the importance of science. This was combined with his commitment to the Hungarian language and culture, the promotion of Hungarian literature with a peculiar national sentiment. Although his life and opinions about him are not without contradictions, he has demonstrated his exceptional abilities through his forward-looking actions. He made his mark in the world. He founded schools and established the first agricultural college in Europe, the Georgikon. As a Maecenas he supported the education of young patrician and talented villein children, he supported the literature, and the book printing. He is the Father of the Helicon Celebrations.

On the other hand, the author researches the survival of the cultural heritage started by the Earl, its impact on the youth of today, on their intellectual and emotional development based on the author's former personal Helicon experiences, and her current pedagogical practice. The author is searching whether in today's digital world the high school age youth need the presence of arts and culture in everyday life? Does the spiritual, emotional experience and the cultural traditions add a plus to their life? Is there any continuity? How does the city Keszthely preserve the memory and intellectual heritage of the Festetics? In our study we remember the chief lord who lived two hundred years ago. Out of his respectable works, the author focuses on education and culture.

Keywords: the Keszthely branch of the Festetics family, founding of schools, Georgikon, Helicon, New Helicon

⁹ egyetemi doktor, a Dugonics Társaság Ifjúsági Tagozatának elnöke

Bevezetés

*„Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent,
és munkálkodhass a jövőn!”*

(gróf Széchenyi István)

Kétszáz évvel ezelőtt hunyt el a magyar kultúrtörténet egyik kiemelkedő személyisége, Tolnai gróf Festetics György. A Dunántúl egyik leggazdagabb főura volt. A magyar felvilágosodás korának jeles alakja, akinek gondolatait, tetteit a ráció értékrendje határozta meg. Festetics Györgyöt egyaránt jellemezte a főúri és ugyanakkor a változás szükségességét is értő, haladó gondolkodás. Ragaszkodott családjá főnemesi, udvari rangjához, miközben a 18-19. század fordulóján egyre határozottabbá váló polgári-nemzeti törekvések támogatójává lett. A hazai felvilágosodás egyik meghatározó egyéniségének tekinthetjük, aki cselekedeteivel igazolta elkötelezettségét. A magyar oktatásügy bőkezű támogatója, fejlesztője. A mezőgazdaság modernizálásának előremutató alakítója, a kor igényeinek megfelelő fejlettebb agrotechnikai módszerek bevezetője volt. E törekvése mintául szolgált Európa más országai számára is. A korabeli főnemesi életviteltől és gyakorlattól eltérően felkarolta a magyar nyelv- és irodalom ügyét, támogatta a hazai kultúrát, művelődést. Okkal büszkéek rá egykori uradalmának mai lakói is. Irodalom- és művészetpártoló főúr. A keszthelyi Helikoni Ünnepségek létrehozója. Az általa elindított ünnepségek példaként szolgálnak a ma ifjúsága számára is.

A Festetics-család történetét az elmúlt évszázadok során sokan és sok szempont alapján kutatták. A gróf törekvéseit értékelték, tetteit megőrizték az utókor számára. Jelen tanulmány e kutatásokat tekintette az évfordulós megemlékezés alapjának. Képet rajzol a keszthelyi diákok kulturális tevékenységéről, s egyúttal felvázolja a hagyományok továbbörökítését, az újraterejtés, a megújulás mikéntjét.

1. A Festetics-család keszthelyi ága

Az évforduló okán Festetics György oktatás és kultúra iránti elkötelezettségéről, az általa elindított kulturális tevékenység hagyománnyá válásáról szólnunk. A grófra emlékezve azonban feltétlenül említést kell tennünk a közvetlen elődökről, akik a keszthelyi uradalom és a család rangjának a megalapozói voltak.

A Festetics-család horvátországi eredetű. A 16-17. században még csupán köznemesek voltak. A 18. század folyamán azonban már a legjelentősebb főúri családok közé emelkedtek.

Festetics (I.) György nagyapja, Festetics Kristóf (1696-1768). Jogot tanult, a hivatali élet különböző területein szerzett tapasztalatot. 1836-ban III. Károly kinevezte a Helytartótanács tanácsosai közé, majd Mária Terézia királynő 1744-ben a Hétszemélyes Tábla tagjává emelte. Ő a családi vagyongyapítója. Megvásárolta Pethő Zsigmond gróf keszthelyi részbirtokát és megkezdte az új társadalmi ranghoz igazodó barokk kastély építését, amit később többször is átépítettek. Könyvtárat hozott létre, ami ebben az időben még csak kevés nemesi kastélyban volt jellemző. Könyvállománya az utódok alatt is szépen gyarapodott mennyiségileg és műfajilag is. A felvilágosodás jeles szerzőinek a művei is megtalálhatók benne, így Voltaire, Montesquieu, J. Locke, Hobbes értekezései. A családi könyvtár bővítését évtizedeken át bécsi könyvkötők, lipcsei majd pesti könyvkereskedők segítették. Keszthely családi birtokközponttá válása a nagyapa tevékenységével kezdődött el.

Festetics Kristóf fia, Festetics (III.) Pál (1722-1782) szintén a Habsburg-dinasztiának szentelte életét. Apjához hasonlóan ő is jogi tanulmányokat folytatott, magas hivatali rangot viselt, amelynek eleget téve gyakran Bécsben vagy Pozsonyban tartózkodott. 1772-ben grófi címet kapott, s ugyanebben az évben Keszthelyen gimnáziumot alapított. A Festeticsek nagy figyelmet fordítottak birtokközpontjuk és családjuk anyagi és szellemi színvonalának emelésére, gyermekeik nevelésére. Kiemelten gondos nevelésben részesült Festetics Pál elsőszülött fia, Festetics (I.) György (1755-1819).

2. Festetics György tanulmányai, ifjú évei

A család legkiemelkedőbb tagja Festetics I. György. Élete és tevékenysége meghatározó Keszthely művelődéstörténetében, de országos mértékkel mérve is korszakalkotó jelentőségű. Az ifjú gróf az alapismereteket a családban szerzi meg magyar nyelven. Eltérően más főúri családoktól, ahol a franciát, a latint és a németet részesítették előnyben a Festetics grófi családban az érintkezés nyelve a magyar volt. Az apa, gyermekeivel gyakran magyarul levelezett. Elsőszülött fiát tanárai értelmes, okos, szorgalmas ifjúként jellemzik. A bécsi Collegium Theresianumban folytatja tanulmányait. Hat nyelven beszélt és írt: német, francia, angol, latin olasz és magyar. A nyelvek ismerete és a bécsi iskolai évek, tanulmányok nagy hatással voltak az ifjú gondolkodására, irodalmi érdeklődésére. Könyvtára is tovább gazdagodott, főként történelmi, politikai, államigazgatási, filozófiai művek, valamint számos angol nyelvű szépirodalom, francia és német mű is megtalálható volt. Könyvkultúrája és műveltsége már fiatalkorában kiemelkedett a magyarországi kortárs nemesi értelmiséghez viszonyítva - írja Kurucz György, a gróf életrajzírója.

Bécsben ismerkedett meg későbbi sógorával, Széchényi Ferenc gróffal, aki-
vel állandó kapcsolatot tartott a későbbiek során is.

Itt ismerkedett meg a francia felvilágosodás eszméivel is, amelynek szelle-
mét, értékrendjét egész életében követte. Ebben az időszakban került kapcso-
latba a szabadkőművesekkel, s Bécsben a páholy tagja lett, Helikon Testvér a
neve, névjegyzéki száma 488 (Kurucz 2013, 290.p.). Ezek hatására bizonyos
mérsékelt, polgári, társadalmi reformok támogatójává lett. Apja kérése elle-
nére nem a hivatali, hanem a katonai pályára lép, s 18 éven át szolgált.

A 18. század főnemesi világ volt, a Habsburg Birodalomhoz kötődött. A
magyar nyelv- és kultúra háttérbe szorult. Szinte kivételnek számított, ha
egy-két főúri család a magyar irodalmat, költészetet ápolta. II. József nyelv-
rendelete azonban nem várt felháborodást váltott ki a nemesség körében is.
Az anyanyelv használata a rendi ellenállás gondolatkörébe került, divattá
vált, külsőségekben is megmutatkozott, terjedt a magyar ruha, zene, tánc. A
nemzeti ébredés, a nemesi-nemzeti mozgalom 1790-ben tetőzött. A felvilá-
gosodás szelleme megérintette a nemesség legjobbjait is, így a grófot is. Fes-
tetics György 1790-ben több tisztársával együtt folyamodványban fordult a
pozsonyi rendekhez, amelyben azt a kérést fogalmazta meg, hogy a magyar
alakulatok béke idején Magyarországon tartózkodjanak, csak magyar tiszte-
ket alkalmazzanak, a vezényleti nyelv a magyar legyen, s a legénységgel em-
berségesen bánjanak (Kurucz 2013 p. 300.). II. Lipót és a hadi törvényszék
ezért megbünteti, 14 napra elzárják, majd Belgiumba vezényelik. 1791-ben
csak nehézségek árán ad az uralkodó engedélyt arra, hogy a hadsereg kötelé-
kéből eltávozzon.

Ez fordulatot jelentett életében. Hazaköltözött Keszthelyre és birtokai ren-
dezéséhez, korszerűsítéséhez fogott. 1797-ben még egy megyei gyűlésen a
francia sereg megállítására kiadott parancs ellen szavazott, aminek követke-
ztében az uralkodó megtiltotta az udvarnál való megjelenését. Ezt követően a
politikától és az udvartól eltávolodott, minden erejét uradalma gazdálkodá-
sának fejlesztésére és kulturális, oktatási céljai megvalósítására fordította.
Ehhez iskolák kellettek.

3. Az iskolaalapító mecénás, iskolafenntartás

Festetics György fontosnak tartotta az ifjúság nevelését. Komoly iskolai
program megvalósításán fáradozott. Birtokain csak írni, olvasni és számolni
tudó cselédeket alkalmazott. Gazdatisztjeitől megkövetelte a magyar nyelv
ismeretét. Uradalmának magyarul nem tudó jobbágyságait és személyzetét a
magyar nyelv használatára szerette volna rászoktatni (Sági, 1963). 1791-ben

a budai református zsinaton nyilatkozatot tett, hogy a „derék, jó hazafiak nevelésére és a tudomány emelésére Csurgón gimnáziumot létesít.” (Fehér 1997). A király jóváhagyása után, 1795-ben tették le az alapkövet. Érdekes, hogy katolikus főrendként református gimnáziumot alapított. Ez a lépése is a felvilágosodás gondolatának a követését jelentette. Az oktatás érdekében végzett intézkedéseiről a korabeli sajtó is beszámolt (Magyar Hírmondó, 1799, II). Hatalmas birtokának jövedelméből egyre többet fordított a közjó javára. A gimnázium mellé konviktust állított, saját költségén öt diák teljes ellátásáról gondoskodott. Emelte a tanárok fizetését, a vizsgákon jutalmakat adott, ösztöndíjakat adományozott.

Festetics Györgyöt méltán tekintjük iskolaalapítónak. Az uradalom székhelyén, Keszthelyen sorra kezdték meg működésüket az iskolák a gróf önzetlen anyagi támogatásával. Sőt, amikor a Helytartótanács az apja által 1772-ben alapított háromosztályú gimnáziumot Keszthelyen meg akarta szüntetni a kevés tanár miatt, Festetics kiállt az iskola mellett. 1789-től öt-osztályúvá alakították, a praemontrei rend felügyelete alá helyezték, s a gróf vállalta a gimnázium további támogatását. Mindez összefüggésben volt terével, egy új iskola későbbi alapításával.

A nemesi-nemzeti mozgalom eredményének is tekinthetjük, hogy az 1790/91-es országgyűlésen elfogadják és törvénybe iktatják a magyar nyelv tanítását, aminek következtében pl. egy tanárt felmentenek az állásából, mert nem tudott magyarul, írja Cséby Géza doktori disszertációjában.

Festetics György jóvoltából és segítségével Keszthelyen az 1800-as évek elején számos iskola működött: háromosztályú elemi iskola, gimnázium, konviktus a nemes ifjakkak, rajziskola, zeneiskola, tanítóképző, polgári iskola, Georgikon, filozófiai líceum a gimnázium kiegészítéseként. Az 1799-ben létrehozott rajziskolát a kisipar fejlesztése érdekében alapította, mert a rajztudás szükséges volt számos iparágban, mint például kőműves, kőfaragó, asztalos, ács, kerékgyártó, lakatos, ötvös, nyerges, aranyöntő, üvegcsiszoló, gombkötő, harangöntő, kályhás, kovács stb. Az 1802-ben alapított polgári iskola az uradalmi gazdák, iparosok, kereskedők gyakorlati irányú általános műveltségét biztosította. A keszthelyi polgári iskola a negyedik ilyen típusú volt az országban Pozsony (1785), Sopron (1798) és Lőcse (1801) után (Cséby, 2014). Mindebből levonható, hogy Festetics gróf számára rendkívül fontos kérdés volt az iskolázottság, a műveltség kérdése. Talán meg is előzte korát. Törekvése előremutató volt, de a korabeli iparosokat, ipari tanulókat csak nehezen lehetett tanulásra bírni. Iskolapolitikájának fő mozgatórugóját is a felvilágosodás eszmerendszerében kereshetjük, a hasznosság elve vezérelte.

4. A Georgikon

A gróf látva a magyarországi mezőgazdaság elmaradottságát hozzáfogott uradalma korszerűsítéséhez. Világos volt számára, hogy hatalmas birtokát csak modern technikával és képzett alkalmazottakkal tudja eredményesen fenntartani. Mintának az angol gazdaságot tekintette. Ismerte az angol mezőgazdasági szakirodalmat. Fontos volt ehhez egy megfelelő iskola létrehozása. Hazai és birodalmi szakemberekkel folytatott előkészítő tárgyalások után Nagyváthy János és Tessedik Sámuel segítségével hozta létre a Georgikont 1797-ben. Ez Festetics György legjelentősebb alkotása. A gróf éles előrelátását, jó helyzet-felismerését tükrözte. A Georgikon célja a mezőgazdaságban dolgozók és vezetőik képzése, a korszerű mezőgazdasági ismeretek átadása, a hiányosságok pótlása. A főúr jól tudta, hogy az agrárkapitalizálódás útjára lépett hatalmas birtok irányítása csak korszerű mezőgazdasági ismeretekkel és fejlettebb agrotechnikai módszerekkel valósítható meg. (Süle, 1967) Az iskola elsősorban a Festetics uradalom számára képzett megfelelő tudású gazdatiszteket, agrárszakembereket, de más birtokokról érkező fiatalokat is szívesen fogadtak. Maga Festetics György kezdettől fogva országos intézmény létrehozására gondolt. A hangsúly a gyakorlaton, a praktikusságon volt. Mindenkinek minden lépcsőfokot meg kellett ismernie, hogy megszerezze a képesítést. A Georgikon elnevezést egyik első professzora ajánlotta neki. A név kiváló választás, hiszen tükrözi az alapító nevét és az oktatási intézmény jellegét is (Kurucz 2013, p. 198.).

Munkánk nem kíván részletes elemzést adni ennek az intézménynek a szakmai, pedagógiai tantervéről, működéséről, de fontosnak tartja felvázolni ennek összetettségét, alaposságát, szakterületeit és a széleskörű ismeretanyagot.

A Georgikon többféle szakképzési szintet képviselő iskolát foglalt magában. Folyamatosan bővült, nyolc szakiskolát egyesített. Közülük a legfontosabb a felsőfokú mezőgazdasági szakképzést nyújtó Tudományos Gazdasági Iskola volt. A gróf a leendő gazdatiszteknek igen széleskörű ismereteket kívánt nyújtani. A különböző tantárgyakat három csoportba osztották: általános mezőgazdasági (rustica), matematikai és technológiai, valamint állatorvászati. Majd tovább bővítették hydraulika és hydrotechnika, illetve kémia és gyógyászati ismeretekkel. A gróf meghatározónak tartotta a természettudományos ismeretek átadását, a korszak ismereteinek megfelelő tudományos alapok nyújtását. A Parasztiskola a Festetics birtokok mindennapi teendőit ellátó uradalmi alkalmazottak műveltségét kívánta bővíteni. A Pristaldeumban az uradalmi jogügyeknek az intézésére képezték őket. Ide jogi diplomával jöhettek. Bővült az intézmény Erdész- és vadásziskolával,

Gazda-asszonyképzővel, Kertész- és szakácsiskolával. Létrehozta a Ménesmester és lovászközséget, majd a Mérnök-és építésziskolát. A Georgikonba való felvétel feltétele igazából a tudás volt, „vallásra, származásra, nemzeti-ségre való tekintet nélkül, jó magaviselet, ép, egészséges test, latin, magyar, német nyelv ismerete, és hogy philosophiát vagy legalább hat deák iskolát jól végzett legyen.” (10). A tanintézethez nyolcszáz-holdas tangazdaságot is csatolt. Az intézetnek kiváló tanárai voltak, többen a göttingeni egyetem híres professzorainál tanultak. Az oktatást racionális gyakorlati elvek és módszerek átadása jellemezte. A gróf elgondolása nemes célt szolgált. Az volt az elvárása, hogy a birtokok élén tanult gazdák álljanak, magasabb és jobb legyen a terméshozam, ami természetesen több bevételt is jelentett. A rendszer népszerű és hasznos volt, e végzettség nélkül nem is tolhattak be magasabb pozíciókat. Érdekes kérdés, hogy a gróf kortársai mennyire és honnan ismerték Festetics iskoláját, a képzési formákat? Fehér Katalin utal tanulmányában arra, hogy 1797-től kezdve a korabeli újságok, így pl. a bécsi Magyar Kurír II., 1811) számos cikkben számolt be az intézet működéséről, még a vizsgákról is tájékoztatták az olvasókat. A gróf maga is közzétett hirdetéseket a Georgikonról, az intézménybe való felvételtől. „A keszthelyi Georgikonban egy Pristaldusi megüresült Stipendiumról való Híradás. A hír költ Keszthelyen September 8-ikán 1804-ben.” (Magyar Kurír). Az újságok méltatták Festetics György tevékenységét, elismerték érdemeit. Egy-egy újsághír a gróf pedagógiai nézeteit is bemutatta. Az intézet egyedülálló volt Európában, ez volt az első mezőgazdasági főiskola. A Georgikon ma is működik. Híre, kutatási, gazdasági eredményei napjainkban is meghatározóak. A kései utódok „sárgulási” ünnepe a városi események egyik színfoltja, amely alkalmat ad az alapítóra való méltó emlékezésre is.

5. A Helikoni Ünnepségek

A Helikon, mint kulturális esemény több mint kétszáz éves múltra tekint vissza. Tulajdonképpen a Georgikon intézményéhez köthetjük. A keszthelyi Georgikon hallgatók, a líceum és gimnázium diákjai már 1804-től nyári ünnepélyeken vettek részt zenével, tánccal, szavalattal, pályaművek, versek felolvasásával. Ezek a rendezvények akkor még inkább csak diákköri előadások vagy vizsgák voltak. Ugyanakkor egyfajta megmérettetést is jelentettek a diákok számára. Pedagógiai jelentőségük volt elsősorban. Ezeket az ünnepélyeket méltán nevezik a Helikoni Ünnepek elődeinek. Az Ünnepségek sorozat megteremtése néhány évvel később Festetics gróf irodalom iránti érdeklődésének, és kora kiemelkedő íróival, költőivel való kapcsolatainak köszönhető. A Helikoni Ünnepségek létrehozását tekinthetjük a gróf utolsó nagy alkotásának.

A Helikon név az ókorba nyúlik vissza. Ismeretes, hogy a múzsák lakhelye a Helikon-hegy volt. A keszthelyi ünnepség részben erre, másrészt Festetics György szabadkőműves páholybeli nevére, Bruder Heliconusra (Helikon testvér) utalva kapta a Helikon nevet. Kurucz György írja, hogy az elnevezés „...közvetlen utalásként is értelmezhető, Keszthely új Helikonként való bevezetése a hazai irodalmi köztudatba.” (Kurucz 2013, p. 290.)

5.1. Helikoni Ünnepségek a gróf életében (1817-1819)

Festetics György olvasott, széles látókörű, az irodalmat kiemelten kedvelő főúr volt. Az intellektuális tehetség, a művészetek iránti érzékenység, a nem emberi tulajdonságok szerencsésen találkoztak benne össze. Szoros kapcsolatban állt a kor minden jelentős írójával, költőjével Kazinczy Ferentz-től Berzsenyi Dánielen, Kisfaludy Sándoron, Dukai Takách Judit és Pálczi Horváth Ádámon át Csokonai Vitéz Mihályig. Rendszeresen találkozott velük, jól érezte magát a társaságukban.

Berzsenyi Dániel 1816-ban verseket küldött a grófnak, s levelében szomorúan írt arról, hogy a Georgikon legújabb nyomtatványában minden németül van. „Én Keszthelyben egy magyar Weimart óhajtok látni.”- írja (Cséby, 2014). Az a tény, hogy a következő évben már sor került az első Helikon megrendezésére, arra enged következtetni, hogy a gróf maga is gondolkodott egy olyan összejövételben, amelyen költők, írók, tudósok, honorácior értelmiségiek vesznek részt keszthelyi birtokán. A Helikoni Ünnepségek részletes kidolgozását, a programok összeállítását, a lebonyolítás megtervezését, a jutalmakat, Asbóth Jánosra, a Georgikon archonjára bízta Festetics. A korábbi iskolai ünnepekhez képest komoly változást jelentett, hogy a hazai irodalmi élet jeles képviselői fontos szerepet tölthetnek be. Az ünnepeket évente kétszer rendezték meg. Az első Helikont 1817. február 12-re szervezték, Ferenc császár születésnapja alkalmából. A Magyar Kurír hosszú, részletes cikkben adott hírt az eseményről: „Ő CS. Kir. Felségének, a most ditsőségesen uralkodó Fejedelmünknek örvendetes születése napját és házassága emlékeztét hazánkban is Keszthelyen oly módon innepelték, melly a mély-séges tiszteletnek, és jobbagyi hívségnek emlékeztetes példája. Febr.12-dikét előző estve tudniillik a Praemonstratensisek klastroma szálájában Filozófiát tanuló Ifjúság egy nézőjátékot adott illy nevezet alatt: A' két Nevelő, mellynek kezdetén az esméretes ének: Isten tartsd meg Ferentz Császárt, elénekel-tetett. Maga az innep 12-dikén Fő Tiszt. Ruszek József Apátúr és Plébános úr által tartatott. Nagy Misével kezdődött, mellyen a' köz népen kívül jelen voltak, a' Mélt. Uraságnak Gazdaságbeli és Törvényes Directiója, a' Geor-

giconnak, a Fiozófiai Lyceumnak, a' Kir. Gymnaziumnak, és a Nemzeti Oskoláknak, Tanítói, és Tanúlói, és az összegyűlt Vendégek, példás áhítatossággal... A Mise után a Georgiconnak nagy szálájában Declamatorium tartatott, melyet nem tsak a szomszédból oda gyülekezett Tudósok, és neves Poéták, hanem különösen Mélt. Fáy Barnabás Udvari Tanátsos Úr, N. Szala Vármegyében lévő Kir. Commissarius, és Nagyságos Szegedi Ferentz Cs. Kir. Kamarás Úr Ns. Szala Vármegyének Vice-Ispánnya is.” „az Archon Úr előadta a Declamatorium czélját deákul, majd Jánosy József Úr a Mathematicai Tudományok Tanítója tartott beszédet deákul Ó Cs. K. felsége ritka erköltseiről, 's ditsősséges tetteiről,...Azután a Georgicon Practicánsok és a többi Tanulók által részint versekben, részint folyóbeszédben készített sok munkák közül, némellyek felmondattak: „Minthogy pedig ezt a hazafiúi innepet a' jelenlévő Tudósok egyszersmind a' Hazai Musák innepére is tenni kívánták, ez innepre készített Versezeteiknek egy részét felolvasták a' Tudós Versszerző Tek. Horváth Ádám és ama nevezetes Magyar Versszerzőné Ns. Takáts Judith Kisasszony.” (Magyar Kurír 1817. márc. 7. p.144-146.)

A cikk alátámasztja azt a feltevést, hogy Festetics kapcsolata már újra jó volt az udvarral. Számos főméltóság megtisztelte az ünnepség többnapos eseményeit, másrészt fontos szerepet kapott benne az irodalom, a kultúra, a költők jelenléte, verseik felolvasása. Az is kitűnik, hogy a gróf nem titkolt pedagógiai céllal rendezte meg az ünnepséget, hogy a növendékek és a tudós professzorok közönség előtt mutathassák be tudományos, irodalmi, művészeti alkotásaikat. Pedagógiai megfontolás volt az is, hogy a diákok találkozassanak a kor kiváló költőivel. Óriási jelentőséggel bírt, hogy a 19. század elején a diákok magyar nyelven adták elő Fejér György színművét. Az ünnepség délután a Georgikon Fás-Fűvész kertjében a jelenlévő költők, írók tiszteletére madárberkenyefafa ültetésével folytatódott.

A kor jeles írója, Kazinczy nem volt jelen az ünnepségen, talán, mert „Fütyös Gyurinak” nevezte egyik levelében a grófot. A sértett mellőzöttség hangján írt Berzsényinek levelében: „Te tehát ma Keszthelyen vagy... élj szerencsédde kedves barátom, én oda nem mehetek, nem csak mert meg nem hivattatám, hanem azért is, mert oda nem illek.” – idézi a levélből Kurucz György (Kazinczy 1817 p. 80.). Bár Kazinczy nem volt jelen az első Helikonon, Berzsényitől tájékozódott az ünnepről, s levelében elismerte a grófot: „Midőn egy olyan ember, kinek jövedelme 3 millió körül van, egy ily ünnepre 30 ezret költ, semmi, de nem semmi az, midőn az ősz Festetits a' szegény Bersényinek az utzára kalap nélkül elejbe szalad. Minden cselekedet becsének az idő és hely az igazi mértéke... Festetics nagy ember, vagy a' mi még több, jó ember.” (Kurucz, 2013289.)

1817. május 20-21-én rendezték a második ünnepet, amely vizsgákkal kezdődött, majd tudományos üléssel folytatták. Délután a tangazdaság szántóföldjeit, s az Angliából hozott mezőgazdasági gép működését mutatták be. A következő napon a diákok olvasták fel szépirodalmi munkáikat latin, magyar és német nyelven. Festetics életében összesen öt Helikont szerveztek hasonló programokkal.

1819. február 12-én volt az utolsó, az ötödik Helikoni Ünnep. A gróf ekkor már súlyos beteg volt, 1819. április 2-án meghalt, s halálával megakadt az ünnepségek szervezése.

Felújítására 1921-ben tettek kísérletet. Ekkor építették a Balaton parti Ős-parkban az oszlopokon álló kupolás Helikon Emlékművet. Az ünnepség szervezése ismét elakadt. 1932-ben volt újabb kísérlet, ám az is félbeszakadt, sőt az 1940-es kísérlet is sikertelen volt

5.2. Az új Helikon

A keszthelyi Helikoni Ünnepségek felújításának előkészületei 1957-ben indultak. A hagyományokat őrző egykori praemontrei, ma Vajda János Gimnázium és Festetics egykori tudós gazdaságsszervezőjének, jószágigazgatójának nevét viselő Nagyváthy János Mezőgazdasági Technikum a város művelődési intézményeinek igazgatóival összefogva megszervezték az ünnepségeket. A 20. század második felének első Helikoni Ünnepe 1958-ban kezdődött. 1964-ig évente tartották meg. Az akkori két keszthelyi iskola diáksága és tanárai hatalmas lelkesedéssel, egymást évente váltva szervezték az egyre nagyobb létszámú kulturális programokat. A Dunántúl tíz városából tizenegy középiskola jött el az ünnepekre, amely egyre népszerűbbé vált. 1963-ban száz iskola háromezer diákja volt az ünnepek részese. 1963-ban már felvetődött a Helikon átszervezése, irányításának átvétele. A diákság elkeseredetten és féltve védte a rendezvényt a lehetséges fórumokon, úgy érezte, elveszik tőle. Ekkor szervezték meg központilag az Országos Diáknapokat, amelynek a keszthelyi Helikon szolgált mintául. A 60-as években Sárospatakon, Gyulán, Egerben, Sopronban, később más városokban is szerveztek kulturális seregszemléket, amelyek már messze eltértek az eredeti célkitűzéstől (Albel 1984). A Helikont ettől kezdve két évente rendezték és kezdett átalakulni. 1965-ben még rekordszámú résztvevővel tartották meg, ahol 4000 diák és 300 kísérő tanár élte át a Helikon élményét. Az 1970-es évektől a jelentősége és a résztvevők száma is feltűnően csökkent. 1983-tól már csak a Balaton környéki megyék középiskolásai neveztek, s lassanként a nemes versengés is alábbhagyott.

A hagyományokhoz való visszatérés, az újabb fellendülés a 90-es évekhez köthető. A város alapítványt hozott létre Helikon néven, s felpozíciót a szervezés. Rendezőbizottság irányításával keszthelyi diákok, tanárok, civilek, városi művelődési központok közös munkájával új életre kapott a Helikon. 1992 óta már ismét megszakítás nélkül, két évente megrendezik az ünnepi eseményt, a dunántúli középiskolások tehetségkutató fesztiválját. 1998-tól újra kiterjesztették a meghívást az egész Dunántúlra. Az ezredfordulóra a művészeti ágak, kategóriák száma 18-ra bővült. 2004-től a testvériskolák részvételével nemzetközivé vált. A résztvevő diákok száma újra 4000 fölötti.

A város 2017-ben ünnepelte a Helikon 200. évfordulóját. Ebben az időszakban az egész város a Helikon szellemében égett. Iskolák, sportcsarnokok, múzeumok, közterek, templomok, a színház, a Balaton-part, a kastély szolgáltak a rendezvények színhelyéül. Az első Helikonhoz híven háromnapos ünnepséget szerveztek. A helikoni láng újra fellobbant, megkoszorúzták Festetics György szobrát, s a megnyitó ünnepség, versenyek és díjátadó gálaműsoron kívül rendezvények sokaságát szervezték a több ezer diák kulturális igényeinek kielégítésére. Zsűri értékelt a produkciókat, arany, ezüst és bronzminősítést kaphatnak a nemes versengésben résztvevők. A fődíjasok emléklapok részesülnek, a győztes iskola elismerése a vándorserleg. Mindez igazolja, hogy mai fiatalságunk is igényli, szomjúhozza a kulturális élményeket, gazdagodik általa.

Megújult a kapcsolat a Festeticsek ma is élő leszármazottaival. A Helikon 200. évfordulóján dr. gróf Festetics György (IV.) volt a rendezvény fővédnöke, ő nyitotta meg az ünnepséget, lobbantotta fel egy diákkal közösen a Helikon lángját. A mai Helikon legfőbb célja hasonló az alapító főúr, gróf Festetics György hajdani célkitűzéséhez: lehetőség biztosítása a középiskolás korosztály számára tudása, tehetsége bemutatására. A Helikoni Ünnepségek sok tízezer korábbi és mai diák emlékezetében úgy él, mint a nemes versengés élménye, a művészet és a hagyományok tisztelete.

Egy aranyérmes középiskolás diák így emlékezik a Helikoni Ünnepségekre: „A Helikon immár – fogalom,és bizonyíték.” „az eredeti Helikon a kor legnagyobb művészeinek találkozója volt. A mai Helikon a jövő legnagyobbjainak találkozója.” „Gyönyörű dolog győztesnek lenni, de még szebb az együttlét, még szebb az érzés, hogy az ember tesz valamit, a tőle telhető legjobbat nyújtja.” (Ragasitz 1997, p. 41).

Valóban, a múlt, jelen és jövő így alkot egységet, biztosítva köztük a kontinuitást. A keszthelyi Helikon egy szép történelmi hagyomány újraélesztése, amely méltó tisztelgés az alapító Festetics György előtt. Az új Helikon lehetőség a különböző iskolák diákjai számára tehetségük, tudásuk bemutatására,

a különböző városok, iskolák diákjainak találkozására, barátkozásra, véleménycserére. Együttal kiváló eszköz a művészeti, érzelmi és etikai nevelésben. A város őrzi a Festetics örökséget, s a gróf szellemiségét.

6. Összegzés

A tanulmány szerzője a Dunántúl egyik leggazdagabb főúrnak, gróf Festetics Györgynek nagy ívű életpályájára emlékezett halálának kétszázadik évfordulója alkalmából. A felvilágosodás értékrendjét követő mecénás főúr tevékenységét a tudás, minőség és hasznosság harmóniája jellemezte. A maga korában szinte egyedülálló módon törekedett az oktatás, a magyar nyelv és kultúra támogatására, a nemzeti érzés ápolására. Keszthely városa büszke a grófjára, a világra nyitott, racionálisan gondolkodó főúrra, aki elképzelései megvalósításában következetes és meggingathatatlan volt. Maradandót alkotott. Tevékenysége előremutató, példaértékű. Iskolákat alapított, létrehozta Európa első mezőgazdasági főiskoláját, korszerűsítette a gazdaságot, elindította a Helikoni Ünnepeket, fejlesztette a várost, növelte elismertségét. A gróf számtalan alkotása, irodalmat, művészetet pártoló tevékenysége, bőkezű támogatásai nem csupán saját uradalmát szolgálták, de hatalmas lépésekkel segítették az ország előrehaladását. Méltán soroljuk őt történelmi nagyjaink közé. Festetics gróf jól látta, hogy a jövő záloga az oktatás. Ilyen értelemben unokaöccse, gróf Széchenyi István előfutárának tekinthető (Gergely 2013).

Felhasznált irodalom

- Albel Andor (1984): Az Országos Diáknapok 25 éves története, doktori értekezés, Szeged,
- Cséby Géza (1989): Három Helikon (Adalékok a helikoni ünnepek történetéhez) Horizont 17.
- Cséby Géza (2014). Gróf Festetics György szerepe a magyar művelődéstörténetben. Doktori disszertáció tézisei. Net doktori.bibl.u-szeged.hu
- Cséby Géza (1998): A keszthelyi Helikoni Ünnepek rövid története 1817-1819
- Fehér Katalin (1997): Festetics György tevékenysége a korabeli magyar sajtó tükrében. In. Festetics György emlékkötet, Georgikon Kiskönyvtár 5. füzet p. 7-50. Keszthely
- Fehér Katalin (1997): Festetics György Oktatásügyi tevékenysége a korabeli sajtó tükrében, Magyar Pedagógia 97. évf. 1.sz.p. 61-77.
- Keresztury Dezső (1963): Festetics György és a magyar irodalom. Irodalomtörténeti Közlemények p. 557-565
- Kurucz György 2013.: Keszthely grófja – Festetics György, Corvina .

- Sági Károly (1963): Adatok Festetics György munkássága értékeléséhez, Veszprém Megyei Múzeumok Közlönye, Veszprém
- Sági Károly (1972): Festetics György élete, kulturális és politikai törekvései In. Georgikon 175. Szerk. Sági Károly, Budapest P. 13-41.
- Süle Sándor (1967): A keszthelyi Georgikon 1797-1848, Budapest, 1967 p.87.
- Szabó Dezső (1928). A herceg Festetics-család története, Budapest, p.265..
- Magyar Kurír 1817. március 7. p. 144-146.p.
- Magyar Kurír 1811 II. P. 264-276
- Magyar Hírmondó 1799. II. 835-836.p.
- Magyar Hírmondó 1800 II. 376.p.
- Ragasitz Aliz (1997): Helikon Vajda János Gimnázium Jubileumi Évkönyve p. 41.

Összefoglalás

A tanulmány a rendelkezésre álló kultúrtörténeti és pedagógiai kutatások adatainak a felhasználásával emlékezik a Dunántúl egyik leggazdagabb főúrnak, gróf Festetics Györgynek nagy ívű életpályájára halálának kétszázadik évfordulóján. Kiemeli a felvilágosodás értékrendjét követő mecénás főúrnak a maga korában szinte egyedülálló törekvését az oktatás támogatására, benne a természettudományos ismeretek fontosságára. Mindez párosult nála a magyar nyelv és kultúra felvállalásával, a magyar irodalom pártolásával, egy sajátos nemzeti érzülettel. S bár élete, s a róla alkotott vélemények nem mentesek az ellentmondásoktól sem, előremutató tetteivel igazolta kivételes képességeit. Maradandót alkotott. Iskolákat alapított, létrehozta Európa első mezőgazdasági főiskoláját, a Georgikont. Mecénás főúrként támogatta a nemes ifjak és a tehetséges jobbágy gyerekek tanulását, az irodalmat, a könyvnyomtatást. Ő a Helikoni Ünnepek atyja.

Másrészt a szerző a több évtizeddel korábbi Helikonok személyes élménye, ill. jelenkori pedagógiai tapasztalata alapján kutatja a gróf által elindított kulturális tevékenységek továbbélését, hatását a mai ifjúságára, annak értelmi és érzelmi fejlődésére. Keresi a választ arra, hogy a mai digitális világban igényli-e a középiskolás korosztály a művészetek, a kultúra jelenlétét a mindennapokban? Ad-e többletet életükhöz a szellemi, emocionális élmény, a kulturális hagyomány őrzése? Fellelhető-e a kontinuitás? Hogyan őrzi a város a Festeticsek emlékét, szellemi örökségét? Tanulmányunkban a kétszáz évvel korábban élt főúrra emlékezünk. Tiszteletet érdemlő alkotásai közül a szerző az oktatást és a kultúrát emeli ki.

Kulcsszavak: a Festetics-család keszthelyi ága, iskolák alapítása, Georgikon, Helikon, Új Helikon

X 301773